

PRIKAZI I RECENZIJE

Antun Japundžić - Richard Pavlič

GRGUR PALAMAS, *OTAJSTVO SPASENJA KAO MILOST DIVINIZACIJE*

Glas Koncila, Zagreb, 2021., 159 str.

Uvod

Izdavačka kuća 'Glas Koncila' iz Zagreba objavila je 2021. godine koautorsku knjigu pod gornjim naslovom, posvećenu pravoslavnom teologu Grguru Palamasu. Autori knjige su izv. prof. dr. sc. Richard Pavlič, profesor dogmatske teologije na Teologiji u Rijeci, područnom studiju Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i izv. prof. dr. sc. Antun Japundžić, profesor ekumenske teologije na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Đakovu.

Knjiga po poglavljima

Pored uvoda, zaključka, kazala imena i pojmova, bibliografije i nekoliko crtica o autorima, knjiga je u svome glavnom dijelu podijeljena na pet poglavlja: *1. Grgur Palamas u kontekstu svoga vremena; 2. Povijesno-doktrinarni prikaz Palamasove teologije; 3. Teologija spasenja; 4. Otajstvo spasenja kao milost divinizacije; Percepcija Palamasa u suvremenoj teološkoj misli.*

Prvo poglavlje knjige ukratko prikazuje život Grgura Palamasa i to ponajprije u okolnostima njegova vremena. Prikazuju se glavne uvjetovanosti njegova života, te osobito njegov monaški poziv. Ovo je poglavlje važno ne samo za cjelovito razumijevanje Palamasove teologije, već ujedno i povijesno-kulturnog konteksta vremena i prostora, budući da je riječ o jednome od najvažnijih i najutjecajnijih pravoslavnih teologa i biskupa kasnobizantskog razdoblja (usp. str. 16).

Drugo poglavlje posvećeno je sustavnom prikazu bitnih elemenata Palamasove teologije. Nju se prvotno iščitava u Palamasovim djelima. Hezihastička praksa molitve bitni je i u nekom pogledu središnji element ovoga dijela knjige. Hezihastički spor također predstavlja bitni element ovog poglavlja budući

da prikazuje jedan on najizazovnijih elemenata vezan za Palamasov doprinos teologiji i monaškoj praksi, te njegovu percepciju kod drugih autora. U svemu ovome kao posebno vrijedan doprinos knjige valja istaknuti sažeti pregled razvitka hezihazma, budući da upravo to nudi mogućnost sustavnijeg uvida i u ovu molitvenu praksu, ali i u samu teološku misao Grgura Palamasa (usp. Str. 45-48). Palamizam je prikazan i kao službeno prihvaćeni dio pravoslavnog nauka i teologije kao takvih, a Grgur Palamas kao službeno prihvaćen kao jedan od otaca za Pravoslavnu Crkvu (usp. str. 53).

Teologija spasenja kao naslov trećeg poglavlja knjige na sasvim logičan način izriče njegov sadržaj. Spasenju kod Palamasa prilazi se kao temi koju sam Palamas vidi kao realnu zbilju koja ima svoje jasne povijesne označnice. Zato se njegovu teologiju prepoznaje mističnom, ali zasnovanu ne na neutemeljenom misticizmu, već na povijesnim očitovanim zbiljnostima, među kojima se ističe utjelovljenje (usp. str. 62). Teologija spasenja kod Palamasa zasniva se na njegovoj teologiji milosti u odnosu na koju treba istaknuti značenje nekoliko ključnih pojmova, među kojima su, s jedne strane Božja *ousia* (bit) koja je nepriopćiva, i njegova *energeia*, tj. priopćivo milosno djelovanje (usp. str. 67), te *sinergije* kao pojma koji izražava učinak djelovanja Božje nadnaravne nestvorene milosti u dinamičnom odnosu s čovjekom, a krajnji je cilj čovjekovo uzdizanje do nadnaravnog života u samome Bogu (usp. str. 72-73).

Četvrto poglavlje knjige posvećeno je temi otajstva spasenja kao milosti divinizacije. Polazeći od svjedočanstva objave i tradicije, Palamasov nauk o divinizaciji bitno se vezuje za razumijevanje milosti kao energije (usp. str. 97-103). Divinizacija kao svojevrsna kruna ljudskog života zapravo očituje krajnji domat tog istog života kosi se sastoji u sjedinjenju s Bogom. Proces divinizacije u bitnome je djelo Duha Svetoga s kojim čovjek slobodno surađuje. Divinizacija zapravo predstavlja čovjekovo sudjelovanje u božanskom životu.

Peto završno poglavlje knjige posvećeno je prihvaćanju i percepciji Palamasove teologije u suvremenoj teološkoj misli. Ovo je poglavlje osobito važno zbog činjenice da se radi o teologu koji je živio i djelovao u ipak jednom davnom vremenu, a da je i danas osobito cijenjen među pravoslavnim teolozima, ali i šire. Palamasova važnost posebno je naglašena zbog činjenice da je riječ o službeno prizatom naučitelju u Pravoslavnoj crkvi. Njegovu su nauku posvećivani kongresi i mnogi znanstveni radovi. Sve do danas ostaje izvorom teoloških nadahnuća za studijsko produbljivanje nauka o spasenju, ali i za nasljedovanje sasvim posebnog životno-molitvenog primjera.

Poruka i značenje knjige

Ovo je djelo teološko-dogmatske, ali i bitno ekumenske prirode. Prvotno predstavlja autentični teološki doprinos jednog važnog pravoslavnog teologa, ali je njegov prikaz i samo objavljivanje danas i više nego ekumenski obojeno. Ova knjiga omogućuje dublje upoznavanje jednog teologa i svetca, ali i teološko-duhovnog blaga cijele jedne epohe. Iako se može reći da se prvotno odnosi na istočno-pravoslavnu teologiju, njezine su teološko-povijesne poveznice s zapadnom tradicijom više nego jasno uočljive. Te se poveznice na sasvim jedinstven način poklapaju s jasnom nakanom Katoličke Crkve da se u njoj samoj bolje upoznaju baština i blago pravoslavne teologije (usp. str. 129). Ovo je tim važnije istaknuti za hrvatsko govorno područje na kojemu Palamasova baština do sada nije posebno obrađivana.

Nikola Vranješ